

ІЛЬІНА Олена Вікторівна,
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри українознавства,
Харківський гуманітарний
університет «Народна українська
академія»
(м. Харків, Україна)

ЮРІЙ МУШКЕТИК ТА ПРОБЛЕМА МАНІПУЛЯТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ: МОВНА ЕТИКА ПУБЛІЦИСТИЧНОГО ДИСКУРСУ ПИСЬМЕННИКА

У публіцистичній спадщині Ю. М. Мушкетика чітко окреслюються провідні теми – осмислення історичних і сучасних взаємин між Україною та Росією, критичне переосмислення радянського минулого, утвердження національної ідентичності.

Жанрово його публіцистика представлена різними формами – статтями, есеями, виступами, мемуарними нотатками, у яких автор звертається до найгостріших суспільно-політичних, культурних і духовних проблем епохи. Для цих текстів характерна активна громадянська позиція, глибоке занурення в етичні й моральні питання, увага до інтелектуального розвитку суспільства.

Мушкетик прагнув бачити сучасність крізь призму особистого досвіду й моральних орієнтирів, сприймаючи слово як засіб відповідальності перед народом. Його донька, Л. Г. Мушкетик, у передмові до книги спогадів «Дороги, які нас вибирають» зазначала, що батько «понад усе цінував відданість і любов до свого краю, патріотизм, чесність і безкомпромісність... був щирим, чистим і справжнім, як природа, яку він так любив» [1, с. 6].

Найважливішими для митця були теми збереження й розвитку української мови, відновлення історичної справедливості у взаєминах із Росією, осмислення майбутнього України та особистої відповідальності кожного громадянина. Значну увагу він приділяв пробудженню національної самосвідомості, духовному відродженню та інтелектуальному поступу українського народу.

Письменник розкриває механізми мовного насильства, які приховуються за патетикою офіційних промов. Його тексти фіксують протиставлення «мови влади» й «мови совісті». У збірці «Вірую в правду» автор гостро критикує радянські й пострадянські ідеологеми, демонструючи, як вони маскують неправду під «служіння народу»: *«Мовляв, “запрещают говорить на русском языке” – це ж велика дурниця... весь час тягнули і пнули оту формулу “русский язык – великий, могучий и свободный”»* [2, с. 131]. Автор імітує мову противника, щоб оголити її абсурдність. Так постає ефект контрасту між риторикою панування й мовою спротиву.

Багатьом працям Ю. М. Мушкетика притаманне розуміння мови не як інструменту впливу, а як морального акту, за який мовець несе внутрішню

відповідальність. Саме в цьому й полягає етичний центр публіцистики майстра слова. Письменник часто використовує емоційно забарвлену, почасти різку лексику для руйнування штучного пафосу пропаганди: «*Останнім московським сатрапом на Україні був тупий лакуза Янукович...*» [2, с. 45]. Подібні вислови не є проявом лайки, а виступають своєрідним етичним протестом – засобом оголення моральної нищості через мовну гіперболу.

У текстах письменника активно використано риторичні питання, вигуки, повтори, що стимулюють критичну рефлексію читача: «*І зринає палюче питання, до тих, що поруч: ти ще українець? Ти ще син своєї землі, чи тобі вже “без різниці”?*» [2, с. 49]. Такі мовні форми апелюють не до емоцій, а до совісті адресата, формуючи етичну співвідповідальність. Письменник відновлює втрачений зв'язок між мовленням й мораллю, що є противагою сучасній інформаційній агресії.

Ю. М. Мушкетик часто трансформує сталі радянські або російські фразеологізми, змінюючи їхнє ціннісне навантаження: «*Недарма та ж Росія увесь вік лазила і лазить через вікно в Європу...*» [2, с. 38]. Дієслово *лазила* створює ефект іронічного розвінчання імперського міфу, перетворюючи вислів на символ культурного паразитизму. Такі прийоми демонструють мовну деструкцію пропагандистських штампів.

Персоніфікацію та інтимізацію викладу матеріалу Ю. М. Мушкетик досягає завдяки використанню займенників першої особи множини, що сприяє ідентифікації з читачем: «*Здавалося, все ясно, як Божий день: або ми прилучаємось до цивілізації, або залишаємось азіатами*» [2, с. 38], «*А для нас прилучення до Європи, це – порятунок: демократизм, європейська культура, техніка, європейська економіка, самоповага*» [2, с. 38-39], «*Всі ми бачили напхані краденим його резиденції, зокрема в Межигір'ї*» [2, с. 45], «*Незалежна Україна. Ми – у виграшному становищі*» [3, с. 272]. Для прилучення людини до конкретних пропозицій письменник послуговується узагальнено-особових конструкцій, де головним членом виступає дієслово першої особи однини або другої особи однини: «*Стоймо над прірвою*» [2, с. 49], «*Живемо у страшних злиднях, в убогстві*» [2, с. 50]. Такого роду вирази покликані передати інформацію ніби очима людини, яка справді переживала описувані події, тож подібні конструкції забезпечують більш високий рівень довіри з боку адресата до висловленої думки. Здебільшого подібні конструкції спостерігаються в текстах про відмежування від радянського, про прилучення до європейської культури та стану розвитку національної самосвідомості

Публіцистика Юрія Мушкетика є вагомим внеском у формування мовної етики українського суспільства, адже утверджує ідею правдивого, морально відповідального слова. Через викриття риторики брехні, іронічну інтерпретацію імперських штампів і послідовне відстоювання гідності національної мови письменник виступає як мислитель, що перетворює слово на інструмент духовного опору маніпуляції.

Його публіцистичний дискурс можна розглядати як етичний антипод пропаганди, у якому утверджується відповідальність за істину, моральна стійкість і громадянська чесність мовця.

Список використаних джерел

1. Мушкетик Л. Г. Слово про батька. *Дороги, які нас вибирають* / упор. Ю. М. Мушкетик. Харків : Фоліо, 2020. С. 3–6.
2. Мушкетик Ю. М. Вірую в правду. Київ : Укр. Письменник. 2015. 88 с.
3. Мушкетик Ю. М. Дороги, які нас вибирають : Книга спогадів. Харків : Фоліо, 2020. 348 с.
4. Терен Т. О. REСвізити. Антологія письменницьких голосів. Книга 2. Львів : Видавництво Старого Лева, 2015, 264 с.